

Ю. Л. Пшеничний

ДУБЕНСЬКА ВОЛОСТЬ У СТРУКТУРІ ЗЕМЕЛЬ-КНЯЗІВСТВ XI—XIII ст.

Стаття присвячена розгляду питання адміністративно-територіальної належності міста Дубна в літописний період його історії. На основі відомостей писемних джерел визначено підстави для перетворення Дубна в міський центр, що разом із своєю округою набуває статусу княжого володіння. Простежено зміни в адміністративній підпорядкованості дубенської волості протягом XI—XIII ст.

Ключові слова: Дубен, волость, князь, Володимирське князівство, Київ, Погорина.

Вступ. Від XI ст. система землеволодіння Київської Русі ґрунтувалась на владі князів над волостями. У кожній із них через представників роду Рюриковичів або їхніх посадників були забезпечені функції державної влади, на найвищому щаблі якої знаходився київський князь. Як глава держави він міг виділяти із загального фонду земель різні за розмірами уділи для надання у тимчасове тримання князям. Ці уділи-волості князі отримували як невідчужувану власність на тимчасових умовах за особисту вірність і виконання союзних зобов'язань.

Літописний Дубен, нині відомий як м. Дубно у Рівненській обл., в 1100 р. також був виділений у тимчасове володіння князю Давиду Ігоровичу. Окрім Дубна, останніми земельними держаннями цього князя були також Бузьк, Острог та Чорторійськ. Давид сів княжити спочатку в Бузьку, згодом Святополк дав йому Дорогобуж, в якому, за словами літописця, він і помер (ПСРЛ 1897, с. 264). Дослідники підсумовували, що літописні повідомлення не роз'яснюють, чи отримавши Дорогобуж, Давид мусив повернути інші міста, чи вони надалі залишилися під його владою (Прищепа, Нікольченко 1996, с. 6). Ця підмічена неоднозначність дає привід поставити запитання щодо адміністративної приналежності літописного Ду-

бена в кінці XI — першій половині XII ст., пропонує водночас досить очевидні шляхи його вирішення: а) Дубен повернувся до Володимирської землі; б) Дубен перебував під адміністративним впливом Погорини, центром якої на той час був Дорогобуж. Попри чітку окресленість напрямів пошуку, доведення якогось із варіантів є не таким простим через лаконічність писемних джерел.

Місце дубенської округи в адміністративно-територіальному устрої давньоруських земель не ставало об'єктом спеціального дослідження. Мабуть лише М. С. Грушевський зупинив погляд на одному із ключових моментів цього питання (1891, с. 26, 32). Реконструюючи на підставі літописних даних територію Київської землі до середини XII ст., А. М. Насонов відніс до неї також Дубен (1951, с. 64, 65). Такий погляд підтримували пізніше Б. О. Рибаків (1982, с. 489) та П. П. Толочко (1987, с. 118). Відстоюючи належність Дубена і Чорторійська до Волинської землі, М. Ф. Котляр зазначав: «*Інша річ, що у 1100 р. Святополк Ізяславич скориставшись усобицями, викликаними осліпленням Василька Ростиславича, поставив Волинь у тіснішу, ніж раніше, залежність від київського столу. Ця залежність тривала до середини XII ст....*» (1985, с. 64). С. Д. Панишко відносить Дубен рубежу XI—XII ст. до міст «київського боку» Володимирського князівства, визнаючи вплив на місто Києва (1997, с. 52).

Основною метою запропонованої статті є дослідження Дубна і його округи в структурі земель-князівств XI—XIII ст. Відповідно поставлено такі завдання: 1) визначити підстави, на основі яких дубенська округа отримала ознаки волості — княжого феодального володіння; 2) з'ясувати місце дубенської округи в структурі земель-князівств давньоруської держави і на основі літописних повідомлень розглянути особливості адміністративної підпорядкованості цього малого міста.

Матеріали і методи. Свого часу О. П. Толочко, проаналізувавши літописні повідомлення показав, що волость — це комплекс земель у тимчасовому держанні князя. Під цим поняттям охоплені як господарські округи окремих міст, так і комплекси міських округ у межах земель (Толочко 1992, с. 153, 162). Розгляньмо літописний епізод виділення Дубна у таке держання.

На Витичівському з'їзді 1100 р. Давида Ігоровича, визнаного винуватцем князівської міжусобної війни 1097—1100 рр., позбавлено володимирського столу. Як компенсацію йому було запропоновано посісти Бузьк і Острог, «...а Дубень і Черторьескъ . то ти даєть Стѣполкъ» (ПСРЛ 1871, с. 180). Згодом Святополк надав Давиду ще Дорогобуж, де він і помер у 1112 р. (Войтович 2006, с. 324). У нашому випадку важливими є дві деталі літописної розповіді. По-перше, Дубен Давид отримував від київського князя Святополка, тобто місто на той час було у його володінні. По-друге, літописне повідомлення вперше фіксує виділення в середній течії басейну Ікви міського центру, який мусив постати тут принаймні на якийсь час раніше.

Заслуговує на увагу те, що волость неодмінно була прив'язана до певного політично-адміністративного центру. Давид Ігорович спочатку посів Бузьк як добре укріплене місто, яке вже одного разу послужило йому під час походу на володіння Ростиславичів. Однак свою смерть Давид зустрів у Дорогобужі, що дає підстави припускати тривале проживання тут цього князя пізніше. Саме ці міста й виконували послідовно роль удільних центрів його волості. Дубен, Остріг і Черторийськ були її складовими. Кожне з них Давид вважав своєю волостью, усталеною навколо міста, де він мав посадника. Коректність ужитку поняття дубенська волость, попри те, що така форма не згадана в літописі, підтверджується близьким за змістом літописним повідомленнями. Так, під 1142 р. згадано про те, як смоленський князь Ростислав Мстиславич, воюючи з Ольговичами, розорив волость навколо міста Гомія «...поиде на волость ихъ . и взѣ школо Гомий . волость ихъ всю» (ПСРЛ 1871, с. 223). Для нашого питання важливо, що це не був центр удільного князівства, а місто в Чернігівській землі.

З останньої чверті XI ст. на Волині почали формуватись тенденції до виокремлення самостійного князівства з центром у Володимирі. Можна припускати, що київські князі гальмували цей процес, стримуючи посилення володимирського столу. Для цього вони використовували Погоринську волость, яка тоді залежала від Києва. Яскравою спробою досягти зміни правового положення Володимирського князівства по відношенню до Києва було вокняжіння у Володимирі Давида Ігоровича. О. П. Толочко вважав, що Всеволод Ярославович надав Давиду місто Володимир на правах бенефіція (1992, с. 38).

На Любецькому з'їзді у 1097 р. князі визнали за Давидом право на володіння володимирським столом, який він посів у 1087 р. Цей

князь, вірогідно, отримав Володимир без міст у басейні річки Горинь, оскільки того ж 1097 р. Давид підмовив Святополка осліпити теребовлянського князя Василька за те, що той нібито збирався захопити волості київського князя — Туров, Пінськ, Берестій і Погорину (ПСРЛ 1871, с. 172). Отже в період посідання Давидом володимирського столу Погоринська волость йому не належала і перебувала під управлінням київського князя (Панишко 1997, с. 49, 60). Звичайно, це не означає, що Давид не хотів включити ці землі до своїх володінь. Володимирські князі, як до Давида, так і після нього, вважали Погорину частиною Володимирського князівства. 1085 р. Ярополк Ізяславович як володимирський князь домагався права на Дорогобужську волость (ПСРЛ 1871, с. 144). А пізніше син Ізяслава Мстиславича, Мстислав проводжав сина Юрія Долгорукого, Гліба з Пересопниці, і, довівши його до міста Корчеськ, сказав: «поѣди . же брате къ ѿцю своему . а то волость ѿца моего и мой по Гориноу» (ПСРЛ 1871, с. 276).

Любецький з'їзд князів фактично підтвердив розподіл Волині на «володимирську» та «київську». Про адміністративну приналежність Дубена до одної чи іншої можна міркувати, виходячи із опосередкованих повідомлень літописів. 1084 р. Давид Ігорович отримав у держання Дорогобуж на Горині. Усвідомлюючи, що внаслідок цього відбулось посилення влади київського князя на східних теренах Володимирського князівства і маючи амбітні плани стосовно захоплення київського столу, володимирський князь Ярополк підняв у 1085 р. повстання, яке було придушене приходом на Волинь війська Володимира Мономаха. Ярополк тоді утік у ляхи, а Давид Ігорович уперше отримав володимирський стіл. Потім він зайняв його вдруге на 10 років уже після смерті Ярополка (1087 р.). Дорогобуж, де перед тим княжив Давид, київський князь Всеволод забрав у своє управління (Грушевський 1954, с. 77).

Результати та їх обговорення. Якщо Давид володів володимирським столом вже без Дорогобужа, то чи знаходився Дубен до 1097 р. під владою володимирських князів? Нам невідомо достеменно, чи передаючи 1087 р. Володимир Давиду, київський князь Всеволод вже тоді не поширив свої володіння вглиб Волині на деякі міста басейну Стиру. В цьому контексті привертає увагу той факт, що до отримання володимирського столу волость Давида називалась Дорогобужем, а потім ці землі вже названі Погориною. Це адміністративно-територіальне поняття з'явилося на сторінках літопису після переходу Давида на володимирський стіл. Існує ймовірність, що бажаючи запобігти виникненню заколотницьких рухів, подібних до того, який зчинив Ярополк, Всеволод, передаючи Давиду володимирський стіл, прийняв під своє адміністративне управління також і Дубен, яким пізніше розпоряджався його наступник київський князь Святополк Ізяславич.

Тому М. С. Грушевський вважав, що Дубен до передання Давиду Ігоровичу в 1100 р. мав би належати до Погорини, якщо не був виділений із Давидових володінь. Тому впевнено говорити про належність Дубена до Погорини, на його думку, не можна (1891, с. 26, 32). Цей момент важливий, тому що дає підстави припустити, що в період посідання Давидом володимирського столу (1087—1097 рр.), Дубен не обов'язково мав належати до нього, а вже у цей період міг перейти під розпорядження київського князя, який в 1100 р. віддав його Давиду з прив'язкою до Погорини. Втім, позиція М. С. Грушевського стосовно цього питання в томі II «Історії України-Руси» вже цілком однозначна: в 1100 р. Дубен був виділений Давиду з-під управління його ж таки Волинської волості (1954, с. 98).

Точної відповіді на питання, коли київські князі отримали прямий адміністративний контроль над Дубеном, не вдається знайти. Це могло відбутись у період посідання Давидом володимирського столу чи вже після його втрати в 1100 р. Літописні повідомлення дають лише опосередковані вказівки на те, що це могло трапитись 1087 р. Водночас вони засвідчують, що володимирські князі розглядали землі до Горині як територію свого столу, а Дубно — як одне і, міст на які вони мають право. Прикладом цього є позиція попередника Давида на володимирському столі, князя Ярополка Ізяславича. Той факт, що Святополк Ізяславич розпоряджається містом як своїм, є прикладом регулювання київським князем «волинських справ».

Перехід Дубна, Острога, Чорторийська і Дорогобужа у тимчасове володіння Давида Ігоровича не позбавляв київського князя права на ці міста. Так Святополк намагався досягти двох цілей: він використав міста як засоби компенсації Давиду Ігоровичу за втрату ним стольного Володимира, а також перешкодив майбутнім спробам волинських князів підпорядкувати собі Погорину.

Давид Ігорович помер 1112 р., коли володимирський стіл посідав син київського князя Ярослав Святополчич, який отримав його на Витачівському з'їзді. Під 1118 р. літопис повідомляє про похід проти Ярослава військової коаліції на чолі з Володимиром Мономахом, не уточнюючи, що стало приводом конфлікту. Однак мета попередніх подібних походів полягала у вигнанні неугодного князя. Шістдесятиденна облога міста Володимира закінчилась укладенням миру, але вже наступного року Ярослав був змушений тікати з Володимира «в ляхи» (ПСРЛ 1897, с. 277). Замість нього Мономах послав туди свого сина Романа, а після його смерті там вокняжив наймолодший син Мономаха, Андрій, який посідав володимирський стіл до 1135 р. (Рапов 1977, с. 88, 89, 143). У період правління обох Мономаховичів Володимирське князівство опинилось під контролем київського князя, і зі спробами здобути відносну самостійність від Києва ніби було покинчено.

Новий етап військово-політичної боротьби за володимирський стіл, який чітко позначив-

ся на долі Дубна, відбувся у середині XII ст. У 1146 р. князь Ізяслав Мстиславич був проголошений київським князем, але зберіг за собою і володимирський стіл, який посів у 1135 р. Під час княжіння Ізяславу двічі доводилось відступати з Києва перед військами ростово-суздальського князя Юрія Долгорукого і так само двічі повертати собі головний стіл у державі (Толочко 1987, с. 125). Під час цієї війни засобом військово-політичної боротьби проти Ізяслава стала і Погорина. Очевидною причиною цього було її першопочаткове виокремлення з метою запобігання можливим збуренням володимирських князів проти Києва.

Під час походу на Волинь князя Юрія Долгорукого на його сторону став В'ячеслав Володимирович, який 1149 р. отримав від Ізяслава в уділ Пересопницю і Дорогобуж (Войтович 2011а, с. 121). З Пересопниці розпочався і похід війська Юрія Долгорукого на Луцьк. Одна його частина на чолі з Юрієм Долгоруким мала рухатись головним шляхом з Києва на Володимир. Друга, під командуванням Ростислава і Андрія Юрійовичів, спільно з половцями пішла південнішим шляхом, що пролягав через Дубно. Біля Муравиці ця частина війська, злякавшись раптового нападу, відступила до Дубна, де сини стали чекати вістей від батька. У літописі цей епізод описано так: «Ростиславу Гюргевичю . с братомъ своимъ Андрѣемъ . ходящю напередъ с Половцъ . ставшимъ имъ оу Муравицѣ . бѣзъ в ноцѣ пополохъ золь . Яко и По[ло]вцемъ всѣмъ бѣжати . назадъ с своимъ воєводою Жирославою». Князь Андрій, не піддавшись паніці та вмовлянням брата, дочекався ранку «...и вхавъ к брату своему . и Половечьскѣмъ княземъ съвхавшимъ к нимъ . и здумавшимъ имъ вступити назадъ . и сташи оу Дубна . пожимающимъ имъ посольи вѣща своего . бѣзъ же имъ вѣсть Яко идетъ Гюрги . с братомъ своимъ Вячеславою . поступиша пакъ к Лучьску . и поидоша во два пути к Лучьску» (ПСРЛ 1864, с. 140).

Можливість безпечного відступу до Дубна і очікування тут продовження походу, ймовірно, вказує, що місто у цей час знаходилось на порубіжжі Володимирського князівства і Погорини. Не виключено, що його посадники тоді підтримували тісні зв'язки з Погоринською волостю, яку в об'єднаному війську представляв дядько Ізяслава — В'ячеслав Володимирович. Результати археологічних досліджень Муравиці, розташованої за 15 км від Дубна вниз за течією Ікви, свідчать, що воно занепало в середині XII ст., ймовірно у зв'язку із походом Юрійовичів (Прищепа, Нікольченко 1996, с. 37, 41). Розвиток Дубна натовість тривав і у другій половині XII ст.

Вирішальну роль у втраті Дубном залежності від адміністративно-політичних центрів Погорини — Пересопниці та Дорогобужа відіграло виокремлення з Володимирського князівства Луцького столу, який переходив Ярославу Ізяславовичу. Згідно з угодою, укладеною близько 1164 р., Володимирське та Луцьке князівство

було визнано рівноправними (Толочко 1987, с. 134). А Погорина протягом 1157—1170 рр. перебувала у держанні князя Володимира Андрійовича (Рапов 1977, с. 155).

Із виокремленням у середині XII ст. Луцького князівства до його території увійшла також Дубенська волость. Відтоді зв'язки Дубна і Луцька почали міцнішати, хоча передумови для цього існували й раніше. На думку І. Крип'якевича, місто посіло друге за значенням місце у складі Луцького князівства (1984, с. 23). Важливе політичне значення Дубна у складі Луцького князівства стає зрозумілим із повідомлення Галицько-Волинського літопису 1288 р. про те, що після оприлюднення заповіту Володимира Васильковича Мстислав Данилович «...ѣха во свои городъ . в Лоуческъ и в Доубень . и во инши городъ . ихже не псахъ» (ПСРЛ 1871, с. 596).

Висновки. Узагальнити адміністративно-політичну ситуацію навколо Дубна в XI—XIII ст. допомагає висновок А. В. Кузи, зроблений ним стосовно історії малих міст. На його думку, лише в XI ст., переважно з другої половини, малі міста займають певне місце в державній системі Київської Русі. Як правило, у них розвиваються волосні центри, підлеглі безпосередньо Києву або одній зі столиць земель-князівств. Однак зв'язки між ними ще не міцні, тож деякі малі міста зі своїми волостями часто переходять із одних володінь у інші. До другої половини XII ст. у кожному князівстві складається досить стійка система із старших міст-столиць і молодших міст-пригородів (Куза 1989, с. 70).

Виокремлення дубенської округи фактично було засвідчено на Витачівському з'їзді 1100 р., коли Дубен разом із Бужеськом, Острогом і Чорторійськом надано було Давидові Ігоровичу (ПСРЛ 1871, с. 180). А вже передання міста у володіння князю означає і перехід разом із ним відповідної волості, без якої місто не змогло б існувати (Толочко 1989, с. 88).

Упродовж XI—XIII ст. адміністративна приналежність Дубна і його округи зазнає змін. До 80-х рр. XI ст. Дубно підпорядковувалось адміністрації володимирських князів, які були бенефіціями київського князя і не провадили самостійної політики. 1084 р. влада київського князя на східній Волині посилилась через виділення Погоринської волості з центром у Дорогобужі. Відтоді через Погоринські центри могла бути реалізована політика київських князів, спрямована на стримування зростання самостійності Володимирського князівства. Засобом цієї політики слугував і Дубно, адміністративний зв'язок якого із Погориною утворився через передання в 1100 р. міста Давиду Ігоровичу, який княжив у Дорогобужі. У період посилення централізації влади Києва над землями-князівствами, яке припало на час правління на великокняжому столі Володимира Мономаха і його сина Мстислава, волинські князі стають їхніми вірними ставлениками. За них потреби в удільних князях у Погорині не було.

Підпорядкування Дубна володимирському столу пов'язано з діяльністю волинського князя Ізяслава Мстиславича. У ході його боротьби за київський стіл з Юрієм Долгоруким знову активізувалось значення Погорини. Спроба Ізяслава закріпити ці землі за Волинню через виділення Пересопницького уділу дядьку В'ячеславу Володимировичу не була легкою. 1149 р. той став на бік Юрія Долгорукого і взяв участь у його поході на Луцьк. Тож у цей час на сторінках літопису, ймовірно, прослідковуються зв'язки Дубна з Погоринською волостю. 1150 р. за мирним договором між Ізяславом і Юрієм Долгоруким останній визнав межу волинської землі до р. Горині (Войтович 2011б, с. 10). Згодом Юрій Долгорукий порушив цю домовленість, посадивши в Пересопниці своїх синів Гліба і Андрія, але це не змінило справи: Погорина поступово втрачала свій зв'язок із Києвом і визнавала владу волинського князя (ПСРЛ 1871, с. 285). Хоча деякий час адміністративна відокремленість цього уділу ще проявлялась, зокрема коли Юрій Долгорукий в 1157 р. передав Погорину Володимирі Андрійовичу (ПСРЛ 1871, с. 335).

З 1154 р. в самостійне князівство виділився Луцьк, його посів син Ізяслава, Ярослав, і передав у спадок своїм нащадкам. Відтоді й до кінця XIII ст. Дубно перебувало у владі луцьких князів — Інгуара Ярославича (бл. 1180—1220), Всеволода Ярославича (1183), Мстислава Ярославича Німого (бл. 1220—1226), Іоанна Мстиславича (1226—1227), Ярослава Інгваровича (1227—1228), Данила і Василька Романовичів (1228—1264) та Мстислава Даниловича (1264 — після 1292) (Войтович 2006, с. 470, 490—492, 496, 502).

Реалізація політичної влади на Дубно і його округу здійснювалась через конкретний просторовий земельний комплекс, який був в основному означений природно-географічними межами середньої течії басейну р. Іква. Перебуваючи під адміністративним підпорядкуванням володимирських, київських, погоринських і луцьких князів, дубенська округа була для них складовою їхньої землі-князівства. Водночас змінювався правовий статус самої округи: з доменіального володіння вона, вірогідно, переходила у бенефіціальне, перетворившись у результаті на вотчину луцьких князів.

ЛІТЕРАТУРА

- Войтович, Л. 2006. *Княжа доба: портрети еліти*. Біла Церква: Пшонківський О. В.
- Войтович, Л. 2011а. *Галицько-Волинські етюди*. Біла Церква: Пшонківський О. В.
- Войтович, Л. 2011б. Границы Галицко-Волинского государства. *Русин*, 3 (25), с. 5-41.
- Грушевский, М. 1891. *Волинский вопрос 1097—1102 г.* Оттиск из журнала «Киевская старина». Киев: Г. Т. Корчак-Новицкий.
- Грушевський, М. С. 1954. *Історія України-Руси*. 2. Нью-Йорк: Книгоспілка.
- Котляр, Н. Ф. 1985. *Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX—XIII вв.* Киев: Наукова думка.

Крип'якевич, І. П. 1984. *Галицько-Волинське князівство*. Київ: Наукова думка.

Куза, А. В. 1989. *Малые города Древней Руси*. Москва: Наука.

Насонов, А. Н. 1951. «Русская земля» и образованные территории Древнерусского государства. Москва: АН СССР.

Панишко, С. Д. 1997. *Формування території Волинської землі*. Дисертація канд. іст. наук. ІА НАН України.

Прищепина, Б. А., Нікольченко, Ю. М. 1996. *Літописний Дорогобуж в період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в X—XIII століттях*. Рівне: ДРВП.

ПСРЛ 1846. *Полное собрание русских летописей*. I: Лаврентьевская и Троицкая летописи. Санкт-Петербург: Э. Прац.

ПСРЛ 1871. *Полное собрание русских летописей*. II: Летопись по Ипатскому списку. Санкт-Петербург: Печатня В. Головина.

ПСРЛ 1897. *Полное собрание русских летописей*. I: Летопись по Лаврентьевскому списку. 3-е изд. Санкт-Петербург: Императорская академия наук.

Рапов, О. М. 1977. *Княжеские владения на Руси в X — первой половине XIII в.* Москва: МГУ.

Рыбаков, Б. А. 1982. *Киевская Русь и русские княжества XII—XIII вв.* Москва: Наука.

Толочко, А. П. 1992. *Князь на Руси: власть, ответственность, идеология*. Киев: Наукова думка.

Толочко, П. П. 1987. *Древняя Русь. Очерки социально-политической истории*. Киев: Наукова думка.

Толочко, П. П. 1989. *Древнерусский феодальный город*. Киев: Наукова думка.

REFERENCES

Voitovych, L. 2006. *Kniazha doba: portrety elity*. Bila Tserkva: Pshonkivskiy O. V.

Voitovych, L. 2011a. *Halytsko-Volynski etudy*. Bila Tserkva: Pshonkivskiy O. V.

Voitovich, L. 2011b. Granitsy Galitsko-Volynskogo gosudarstva. *Rusin*, 3 (25), s. 5-41.

Grushevskii, M. 1891. *Volynskii vopros 1097—1102 g.* Ottisk iz zhurnala «Kievskaiia starina». Kyiv: G. T. Korchak-Novitskii.

Hrushevskiy, M. S. 1954. *Istoriia Ukrainy-Rusy*. 2. Niu-York: Knyhospilka.

Kotliar, N. F. 1985. *Formirovanie territorii i vozniknovenie gorodov Galitsko-Volynskoi Rusi IX—XIII vv.* Kyiv: Naukova dumka.

Kryp'iakevych, I. P. 1984. *Halytsko-Volynske kniazivstvo*. Kyiv: Naukova dumka.

Kuza, A. V. 1989. *Malye goroda Drevnei Rusi*. Moscow: Nauka.

Nasonov, A. N. 1951. «Russkaia zemlia» i obrazovanie territorii Drevnerusskogo gosudarstva. Moscow: AN SSSR.

Panyshko, S. D. 1997. *Formuvannia terytorii Volynskoi zemli*. Dysertatsiia kand. ist. nauk. IA NAN Ukrainy.

Pryshchepa, B. A., Nikolchenko, Yu. M. 1996. *Litopysnyi Dorohobuzh v period Kyivskoi Rusi. Do istorii naseleennia Zakhidnoi Volyni v X—XIII stolittiakh*. Rivne: DRVP.

PSRL 1846. *Polnoe sobranie russkikh letopisei*. I: Lavrentevskaia i Troitskaia letopisi. Sankt-Peterburg: E. Prats.

PSRL 1871. *Polnoe sobranie russkikh letopisei*. II: Letopis po Ipat'skomu spisku. Sankt-Peterburg: Pechatnia V. Golovina.

PSRL 1897. *Polnoe sobranie russkikh letopisei*. I: Letopis po Lavrentevskomu spisku. 3-e izd. Sankt-Peterburg: Imperatorskaia akademiia nauk.

Rapov, O. M. 1977. *Kniazheskie vladeniia na Rusi v X — pervoi polovine XIII v.* Moscow: MGU.

Rybakov, B. A. 1982. *Kievskaiia Rus i russkie kniazhestva XII—XIII vv.* Moscow: Nauka.

Tolochko, A. P. 1992. *Kniaz na Rusi: vlast, sobstvennost, ideologiia*. Kyiv: Naukova dumka.

Tolochko, P. P. 1987. *Drevniaia Rus. Ocherki sotsialno-politicheskoj istorii*. Kyiv: Naukova dumka.

Tolochko, P. P. 1989. *Drevnerusskii feodalnyi gorod*. Kyiv: Naukova dumka.

Y. L. Pshenichnyi

VOLOST OF DUBNO IN STRUCTURE OF THE LANDS-PRINCIPALITIES IN THE 11th—13th CENTURIES

First historian, who drew attention to the issue of the place of chronicle Duben in structure of the lands-principalities, was Mykhailo Hrushevsky. He thought that the territory around Dubno was possibly a part of Pohoryna. Some other historians supported this view and advocated the region being a part of the land of Kyiv. Second group defended the view that Dubno was part of Volodymyr principality.

The questions of the administrative and territorial belonging of Dubno town in chronicle period are considered in the paper. The reasons for the transformation of Dubno into a political center and its existing like feudal possession are determined, based on the scribe sources and scientific substantiated models of society and political development of Kyiv Rus. The changes of the administrative subordinate of Dubno area during 11th—13th centuries in the context of war and political events are retraced.

In 1100 Duben was given to the prince Davyd Thorovych after he lost the Volodymyr principality. The main center of his ownership was located in Dorohobuzh on the Horyn river. It is possible that Duben started to form administrative and economic connections with Pohoryna. From then until the mid-12th century we observe an increased role of Pohoryna where a new administrative center in Peresopnitsa appeared. In 1149 Yurii Dolhoruky, prince of Rostov-Suzdal, started the war campaign against his nephew — Iziaslav and attacked him in Luchesk. Part of the army under the command of dukes Andrii and Rostyslav went to Luczesk across Duben and Muravytsia. Being afraid of the ambush, they escaped to Duben and began to wait for news from their father here. Archaeological excavation shows that hillfort of Muravytsia was destroyed in case of this war, but Duben continued its development.

Peace agreement in 1150 between Yurii and Iziaslav admitted that territory of the Volodymyr principality stretches to the Horyn river. From that time Pohoryna started to lose its dependents from Kyiv, and Duben finally appeared as a part of Volhynia land. Before this we have the excuse that territory on the Ikva river basin was a boundary in the process of confrontation between dukes of Kyiv and Volodymyr.

Keywords: Duben, volost, duke, Volodymyr principality, Kyiv, Pohoryna.

Одержано 24.04.2023

ПШЕНИЧНИЙ ЮРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ, кандидат історичних наук, завідувач відділу історії, Державний історико-культурний заповідник м. Дубна, Дубно, Україна.

PSHENICHNIY Yuriy, Ph. D., Head of the History Department, State Historical and Cultural Reserve of Dubno, Dubno, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-0030-1511,

e-mail: pshenichnyi.yurii@gmail.com.